

Асєєва Ю. О.

*к.психол.н., старший викладач кафедри психології
Одеського національного медичного університету*

Нго Т. Ф.

студент 5 курсу медичного факультету №3 за спеціальністю «Психологія»

Одеського національного медичного університету

Сучасний погляд на феноменологію поняття «установка»

Важливою галуззю наукових соціально-психологічних досліджень є пошук регуляторів соціальної поведінки людини. Традиційно теоретико-дослідницька думка розгортається навколо низки понять, близьких, але не тотожних за змістом: атитюд, соціальна установка, ціннісні орієнтації тощо. Вони розглядаються різними галузями науки: загальна психологія, соціальна психологія, вікова психологія, педагогіка, психологія праці, акмеологія, юридична психологія тощо [1-6].

Розпочинають свій шлях установки особистості в рамках соціальної психології, з робіт німецького психолога Л. Лангом (1888 р.) який розглядав їх як психологічний стан схильності суб'єкта до певної активності в певній ситуації.

У наступних експериментальних дослідженнях установка вивчалась, не як та, що виникла в результаті моторної активності стану, а як психофізичний стан підготовки до будь-якої активності [6].

Згідно Г.У. Олпорту, феномен установки був віднесений до сфери несвідомих психічних процесів та включив два типи установок: мотиваційні установки – спонукають особистість до дії; інструментальні установки – спрямовують у процесі життєдіяльності.

В експериментальній психології використовувалось для позначення обумовленого минулим досвідом фактора готовності діяти тим чи іншим чином, що визначає швидкість реагування на сприйняту ситуацію і деякі ілюзії сприйняття (Г.Е. Мюллер, Т. Шуман). Німецькі психологи в рамках даної теорії вказують на те, що установка виникає при постановці завдання

неусвідомлюваного стану готовності, зумовлює спрямованість різних психічних процесів.

Дослідники схильні розглядати установку з двох сторін: як феномену свідомості, і як феномен поведінки, що знаходить своє відображення у спробах змістовного визначення даного поняття [2-5].

Поняття «установки» пройшло великий шлях еволюції розпочинаючи з 1862 р. по сьогоднішній час, можливо відокремити п'ять етапів становлення теорії установок:

I етап (з 1862 до 1893 рр.) – у цей період поняття «установки» набуває розвитку у психології та соціології.

II етап (з 1940 до 1950 рр.) – відбувся занепад подальшого розвитку поняття «установка».

III етап (з 1950 до 1960 рр.) – відновлення інтересу щодо вивчення установок особистості. Почали з'являтися нові цікаві ідеї та школи. Як наприклад можна казати про школу грузинського психолога Д.М. Узнадзе.

IV етап (з 1970 до 1990 рр.) – період застою у вивченні установок. З'являється багато нових ідей та фактів.

V етап (з 2000 р. до періоду сьогодні) – початок нової ери відродження інтересу щодо установок [1, 6].

Продовж свого шляху становлення поняття «установка» постійно доповнювалось або уточнювалось різними дослідниками. Так під поняттям «установка» розуміють цілий комплекс психологічних складових та характеристик особистості. Хоча до сьогоднішнього дня не існує єдиного визначення поняття установок, але є декілька теорій які під різними кутами зору розглядають її. Та не дивлячись на це деякі схожі моменти все ж таки можна відокремити у більшості визначень.

По-перше, установки не є природженим фактором, а набувається під час життя, змінюється згідно з обставинами і згідно із схильністю особи до навчання, і діє лише при сприятливих факторах.

По-друге, установки є реакцією організму, психіки, свідомості (у різних авторів різна точка зору) яка сприяє дії, тобто заставляє людину реагувати на певні обставини об'єктивного світу певним чином. Хоча на наш погляд правильніше було б вказувати на «процес реагування» тобто дії або бездіяльності тому, що при розгляді взаємозв'язку установки і поведінки, ми прийшли до висновку, що поведінка не завжди передбачає дію, а по друге інколи людина не виказує свої установки і не робить ніяких дій.

По-третє, багато вчених в своїх визначеннях установки вказують на позитивні і негативні реакції, тобто про основи світогляду людини який закладається ще у дитинстві, коли формуються поняття добра і зла, визначається приємне і неприємне, шкідливе і нешкідливе тощо, тобто свідомо формується світогляд людини, формуються норми, напрацьовуються правила поведінки, формуються принципи за якими на далі людина буде діяти в своєму житті при чому, те що вона діє за своїми ж правилами вже не буде навіть усвідомлюватись, тобто створені один раз норми, принципи, правила стануть для неї аксіомами які будуть тільки збагачуватись під тягарем життєвого досвіду особистості, формуючи свій індивідуальний внутрішній образ-Я.

В-четвертих, практично всі вчені приходять до висновку, що реагування відбувається лише за наявності певних «об'єктивних обставин», під якими розуміються усі можливі варіанти прояву впливу оточуючого середовища на людину в певний історичний період часу з урахуванням її внутрішніх переживань на цей період.

Таким чином, можливо зазначити, що під установками слід розуміти сформовані особистістю аксіоми які свідомо та несвідомо впливають на її життєдіяльність.

І навіть, при наявності відтворення інтересу до вивчення поняття установок, на період сьогодення, все ж таки залишається велика кількість питань: яким чином вони формуються; яким чином відбувається регламентація і створення основних образів; чи можливо надати повну класифікацію установок; як формуються і розвиваються професійні установки, яке смислове

наповнення цих понять, вони відносяться до свідомих або до несвідомих утворень, та багато інших. Питань залишається дуже багато і всі вони можуть стати об'єктами нових досліджень.

Література:

1. Волошина В.В. Загальна психологія: практикум : навч. посібник // К. : Каравела, 2005. 280 с.
2. Имедадзе И.В. Структура деятельности и теория установки // Известия АН ГССР. 1981. № 1. С. 51-66.
3. Курицына М.О. Проблемы определения профессиональных установок в психолого-педагогической литературе // Проблемы загальної та педагогічної психології. 2011. Т. 13, ч. 2. С. 198-205.
4. Надирашвили Ш.А. Установка и деятельность // Тбилиси : Мецниереба, 1987. 361 с.
5. Надирашвили Ш.А. Установка и деятельность // Тбилиси : Мецниереба, 1987. 361 с.
6. Цільмак О.М. Особистісні життєдіяльнісні установки та їх психологічна характеристика // Психологічні науки : проблеми і здобутки. 2011. С. 373-374.